

การทำนายปริมาณน้ำท่าในลุ่มน้ำด้วยแบบจำลองทางอุทกวิทยาบนระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

กรณีศึกษา ลุ่มน้ำแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

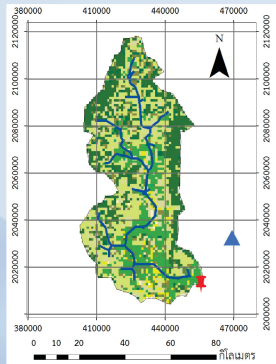
เพชรรัตน์ เห็นถูก ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย Email: Phetcharat.H@gmail.com

บทนำ

อุทกภัยจัดเป็นภัยธรรมชาติที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สิน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการใช้แบบจำลองเพื่อทำนายปริมาณน้ำท่าจากปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมาในลุ่มน้ำ เพื่อใช้เป็นข้อมูลเพื่อวางแผนป้องกันและบรรเทาความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น

การศึกษานี้มีจุดประสงค์เพื่อทำนายปริมาณน้ำท่า (discharge) ในลุ่มน้ำแม่แจ่ม โดยใช้แบบจำลองน้ำฝนและน้ำท่า (rainfall-runoff model) ที่มีการคำนวณบนระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ กล่าวคือแบบจำลองแบ่งพื้นที่ลุ่มน้ำออกเป็นตารางกริดและคำนวณปริมาณน้ำในแต่ละกริด จากนั้นแบบจำลองจะคำนวณทิศทางและความเร็วในการไหลของน้ำตามลักษณะความลาดชันของภูมิประเทศ การใช้แบบจำลองในลักษณะนี้มีข้อดีคือสามารถระบุการกระจายตัวของฝนและลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ลุ่มน้ำได้ ทำให้สามารถคำนวณปริมาณน้ำท่าได้ทุกพื้นที่ในลุ่มน้ำ นอกจากนี้ ผลจากแบบจำลองยังสามารถช่วยวางแผนป้องกันการเกิดอุทกภัยตลอดจนเป็นข้อมูลเพื่อการจัดการน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่แจ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พื้นที่ศึกษา

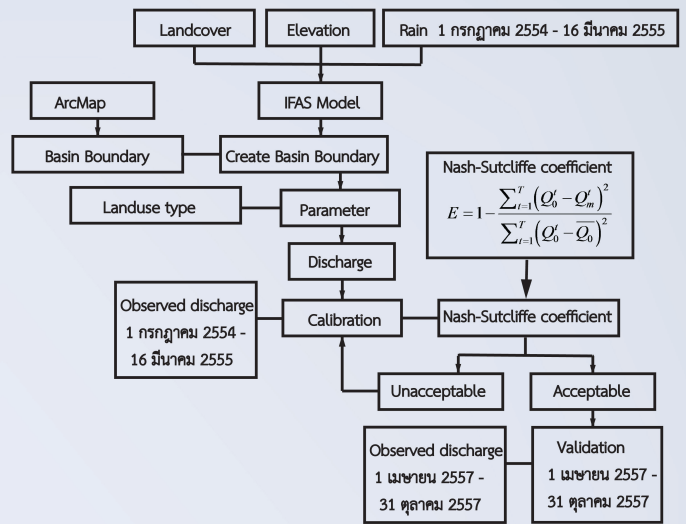
- ป่าไม่ผลัดใบ
- ป่าผลัดใบ
- ป่าไม่ผลัดใบ
- ป่าเบญจพรรณ
- พื้นที่เปิดโล่ง
- ไม่มีพุ่ม
- ไม้ล้มลุก
- พื้นที่เพาะปลูก
- นาข้าว
- พืชพรรณชนิดอื่นๆ

ลุ่มน้ำแม่แจ่มเป็นลำน้ำสาขาของลุ่มน้ำปิงตอนบน มีต้นน้ำอยู่ที่ดอยทิวป่าแก้ว ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่อยู่ในเขตอำเภอแม่แจ่ม อำเภอฮอด และอำเภอจอมทอง มีขนาดพื้นที่ลุ่มน้ำ 3,927 ตารางกิโลเมตร มีความยาวลำน้ำประมาณ 170 กิโลเมตร

ข้อมูล

- ข้อมูลฝนจากสถานีแม่แจ่ม ปีน้ำ 2554-2557 จากกรมชลประทาน
- ข้อมูลปริมาณน้ำท่า (discharge) จากสถานี P.14A ปีน้ำ 2554-2557 จากกรมชลประทาน
- ข้อมูลสิ่งปลูกศมดินจาก ICGM (International Steering Committee for Global Mapping)

Methodology

Model setup

Parameter		Class 1	Class 2	Class 3
Surface	SKF	0.00005	0.00009	0.00009
	HFMXD	0.5	0.05	0.05
	HFMDN	0.25	0.25	0.15
	HFOD	0.25	0.0009	0.0165
Aquifer	AUD		0.3	
	AGD		0.002	
	HCGD		10	
	HIGD		2.8	

*หมายเหตุ ค่าพารามิเตอร์แสดงเฉพาะตัวที่ปรับแก้ ตารางกริด: 1 กิโลเมตร ช่วงเวลาที่คำนวณ: ทุก 1 วัน

SKF = Final infiltration rate (cm/s)
 HFMXD = Maximum storage height (m)
 HFMDN = Height to generate fast runoff (m)
 HFOD = Height to generate infiltration (m)

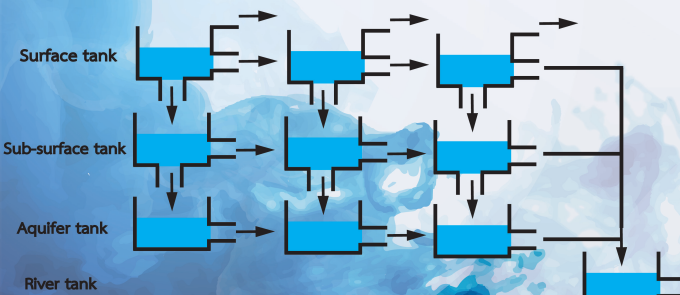
AUD = Runoff coefficient of unconfined groundwater
 AGD = Runoff coefficient of confined groundwater
 HCGD = Storage height
 HIGD = Initial value

Class 1 = ป่าไม่ผลัดใบ, ป่าผลัดใบ, ป่าเบญจพรรณ, พื้นที่เปิดโล่ง
 Class 2 = ไม่มีพุ่ม, ไม้ล้มลุก
 Class 3 = พื้นที่เพาะปลูก, นาข้าว, พืชพรรณชนิดอื่นๆ

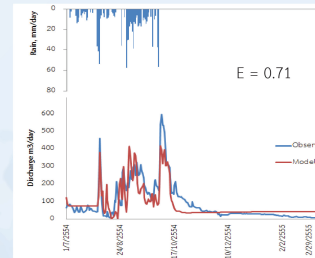
IFAS Integrated Flood Analysis System

แบบจำลองพยากรณ์น้ำท่าแบบกระจาย (distributed model) แบบจำลองที่จำลองความสัมพันธ์ระหว่างน้ำฝนและน้ำท่า ซึ่งอาศัยข้อมูลความสูงภูมิประเทศ การใช้ที่ดิน และข้อมูลฝน ในการคำนวณภายใต้แนวคิด Tank Model พัฒนาโดย ICHARM (International Center for Water Hazard and Risk Management) under the auspices of UNESCO

Tank Model

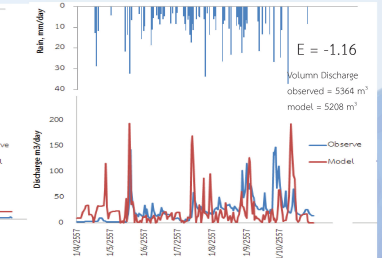
Calibration

รูปที่ 1 กราฟน้ำท่าที่คำนวณจากแบบจำลองเปรียบเทียบกับที่สำรวจจริง (1 กรกฎาคม 2554 - 16 มีนาคม 2555)

ผลการวิจัย

Validation

รูปที่ 2 กราฟน้ำท่าที่คำนวณจากแบบจำลองเปรียบเทียบกับที่สำรวจจริง (1 เมษายน 2557 - 31 ตุลาคม 2557)

จากการเปรียบเทียบแบบจำลองจากข้อมูลน้ำท่าวันที่ 1 เมษายน 2557 - 31 ตุลาคม 2557 พบว่ากราฟน้ำท่าที่ได้จากแบบจำลองมีลักษณะใกล้เคียงกับข้อมูลที่สำรวจได้ (E=0.71) อัตราการไหลของน้ำสูงสุดจากแบบจำลองมีค่าน้อยกว่าที่ตรวจวัดได้ และมีแนวโน้มแบบจำลองที่ผ่านการปรับเทียบแล้วไปทำนายปริมาณน้ำในอีกช่วงเวลา (1 เมษายน 2557 - 31 ตุลาคม 2557) พบว่าแบบจำลองมีประสิทธิภาพในการทำนายปริมาณน้ำไม่สูงมากนักในช่วงลักษณะของกราฟน้ำท่า แต่ปริมาณน้ำ (total discharge volume (m³)) มีค่าใกล้เคียงกับข้อมูลที่สำรวจได้ ประสิทธิภาพของแบบจำลองที่ลดลงอาจเป็นผลมาจากการที่มีข้อมูลไม่เพียงพอหรือข้อมูลไม่ถูกต้อง (เช่น การกระจายตัวของฝนในลุ่มน้ำและปริมาณน้ำ) อย่างไรก็ตาม หากมีข้อมูลที่ถูกต้องแบบจำลอง IFAS สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำนายน้ำท่าและวางแผนป้องกันน้ำท่วมในลุ่มน้ำแม่แจ่มได้